

Inleiding

Wij zingen hier veel liederen van Huub Oosterhuis. Als het hem en ons geschonken wordt, viert hij dit jaar zijn negentigste verjaardag. Hij heeft een zeer productief leven gehad en hij heeft een zeer groot aantal liederen gemaakt. Nieuwe liederen, maar ook veel oude liederen opnieuw tot klinken gebracht. Niet alleen de 150 psalmen vrij vertaald, maar ook oude liederen vanuit alle eeuwen. En zijn streven is voortdurend geweest de inhoud zo te verwoorden dat ze ons weer aanspreekt, voor ons weer als nieuw wordt. Daarnaast heeft Huub Oosterhuis veel preken geschreven, essays over schrijvers en dichters, beschouwingen over geloof en Bijbel, en gebeden. Een deel van al dat schrijfwerk is vooral van belang geweest toen het was geschreven en werd uitgesproken. Ik weet niet wat daar na verloop van tijd van over zal blijven. Zullen onze kleinkinderen zijn preken nog lezen?

Maar liederen hebben een extra laag om ze levend te houden. Lieder worden gezongen. Daardoor kunnen liederen eeuwenlang levend blijven. En de liederen van Huub Oosterhuis zijn zeer sterk door de combinatie van beeldende en Bijbelse taal en dragende melodieën. Een deel van de liederen vindt ook door goede vertalingen in andere talen zijn weg.

Persoonlijk vind ik die liederenschat een buitengewone prestatie. We moesten daar dit jaar maar eens met zijn allen een klinkende bedankbrief voor schrijven. En ik hoop dat de Nederlandstalige kerken er de komende eeuwen nog veel uit zullen blijven zingen.

Wat niet wegneemt dat Huub Oosterhuis ons soms iets te zingen geeft, waarvan we ons afvragen wat staat hier? Voel ik het goed aan, of staat er wellicht toch iets anders dan ik dacht. Vandaar het thema van vandaag: Versluisde woorden. We gaan in op een aantal bekende en minder bekende liederen om even beter na te denken over wat het lied of een passage uit het lied ons zegt.

I **Zo maar een dak boven** (Verzameld liedboek 572)

Zomaar een dak boven wat hoofden,
deur die naar stilte openstaat.
Muren van huid, ramen als ogen,
speurend naar hoop en dageraad.
Huis dat een levend lichaam wordt
als wij er binnengaan
om recht voor God te staan.

Woorden van ver, vallende sterren,
vonken verleden, hier gezaaid.
Namen voor Hem, dromen, signalen
diep uit de wereld aangewaaid.

Monden van aarde horen en zien,
onthouden, spreken voort
Gods vrij en lichtend woord.
Tafel van Een, brood om te weten
dat wij elkaar gegeven zijn.
Wonder van God, mensen in vrede,
oud en vergeten, nieuw geheim.
Breken en delen, zijn wat niet kan,
doen wat ondenkbaar is,
dood en verrijzenis.

Gedachten bij het lied Zo maar een dak

Afgelopen zomer zag ik op televisie een registratie van een cabaretvoorstelling van Brigitte Kaandorp en één van de items die zij aan de orde stelde waren twee teksten van Huub Oosterhuis, waaronder de passage “muren van huid, ramen als ogen, speurend naar hoop en dageraad” uit het lied: Zo maar een dak, wat we net zongen. En ze begreep die passage niet. Ik kan mij dat best voorstellen, maar het ontgaat mij, wat dit in een cabaretvoorstelling doet. Ik dacht wel, het is misschien goed om daar eens in een Ekklesia viering een keer op in te gaan, Ook in onze kring hoor ik wel eens geluiden, dat mensen bepaalde Oosterhuis teksten niet goed begrijpen en dit zou er zo maar één kunnen zijn. Ik denk dus dat ik het wel begrijp.

Heel vroeger zong ik dit lied in de katholieke kerk uit de bundel “Gezangen voor Liturgie”, en daar had het de ondertitel “Lied over de plaats waar wij bijeengekomen zijn”. Meestal zing je dit lied in een kerk, een lied over de kerk dus, en dat is een gebouw met een dak en muren van steen en ramen die zo hoog zitten, dat je in ons geval enkel de lucht ziet, een gebouw dat uitnodigt om stil te worden. Maar dat gebouw wordt een levend lichaam, als wij er binnengaan. Niet dat gebouw is belangrijk, maar wij maken het tot een levende gemeenschap. Wij zijn de kerk. En ons uiterlijk omhulsel is geen muur van steen, maar een muur van huid; en onze ogen zijn ramen, zijn vensters op de wereld. Daar zien we van alles, wat we graag anders zouden zien.

We maken ons grote zorgen om het klimaat en sommigen van ons nemen deel aan klimaatwakes en klimaatmarsen. Er zijn mensen die wekelijks tijd vrij maken om bij de Russische ambassade te demonstreren tegen hun oorlog. Er is iemand die zich beijvert om een beestachtige behandeling van dieren om te zetten in een dierwaardige behandeling, iemand die zich inzet voor daklozen, die even een beetje extra ondersteuning nodig hebben. Iemand die zich inzet voor jongeren in de knel, of voor vreemdelingen en vluchtelingen.

Dat zijn allemaal tekenen van hoop en dageraad, waar het lied het over heeft. En ik denk zeker, dat mensen, die zich zo, ieder op zijn eigen manier, beijveren voor een andere wereld niet met een diep gebogen hoofd, maar recht voor God kunnen staan.

II Ken je mij

Ken je mij? Wie ken je dan?
Weet jij mij beter dan ik?
Ken je mij? Wie ben ik dan?
Weet jij mij beter dan ik?
Ogen die door de zon heen kijken
Zoekend naar de plek waar ik woon
Ben jij beeldspraak voor iemand
Die aardig is, of onmetelijk ver,
Die niet staat en niet valt
En niet voelt als ik,
Niet koud en hooghartig
Ken je mij? Wie ken je dan?
Weet jij mij beter dan ik?
Ken je mij? Wie ben ik dan?
Weet jij mij beter dan ik?
Hier is de plek waar ik woon
Een stoel op het water,
Een raam waarlangs het opklarend weer
Of het vallende duister voorbij vaart
Heb je geroepen? Hier ben ik

Ken je mij? Wie ken je dan?
Weet jij mij beter dan ik?
Ken je mij? Wie ben ik dan?
Weet jij mij beter dan ik?
Ik zou een woord willen spreken
Dat waar en van mij is
Dat draagt wie ik ben,
Dat het houdt,
Ik zou een woord willen spreken
Dat rechtop staat als mens die mij aankijkt en zegt
Ik ben jouw zuiverste zelf,
Vrees niet, versta mij, ik ben, ik ben
Ken je mij? Wie ken je dan?
Weet jij mij beter dan ik?
Ken je mij? Wie ben ik dan?
Weet jij mij beter dan ik?
Ben jij de enige voor wiens ogen
Niet is verborgen van mijn naaktheid
Kan jij het hebben,
Als niemand anders,
Dat ik geen licht geef, niet warm ben,
Dat ik niet mooi ben, niet veel
Dat geen bron ontspringt
In mijn diepte
Dat ik alleen dit gezicht heb,

Geen ander.
Ben ik door jou, zonder schaamte,
Gezien, genomen,
Door niemand minder?
Zou dat niet veel teveel waar zijn?
Zou dat niet veel teveel waar zijn?
Ken je mij? Wie ken je dan?
Weet jij mij beter dan ik?
Ken je mij? Wie ben ik dan?
Weet jij mij beter dan ik?

Gedachten bij het lied 'Ken je mij'

Ook bij het lied, dat we zojuist hoorden had Brigitte Kaandorp een kanttekening. Ze zei dat je een mens wel kunt kennen, maar je kunt hem niet weten. Dat is krom Nederlands en puur taalkundig gezien heeft ze volkomen gelijk: Je kunt iets weten en je kunt iemand kennen, maar je kunt niet iemand weten.

Ik gebruik bij dit soort teksten liever een literaire dan een taalkundige meetlat. Bij literatuur kan zo veel meer dan in het gewone leven.

Mag ik proberen om het duidelijk te maken aan de hand van een ander voorbeeld: als we straks gaan breken en delen heb je best kans dat Fiddle Cees of Joke aan gaat kijken en we weten precies wat hij wil. Hij lust ook wel wat, maar hij kan dat niet zeggen, want dieren kunnen niet praten.

En toch komt het hier zo af en toe voor dat we een verhaaltje lezen van Toon Tellegen. Of je bladert thuis of elders door de Donald Duck, of je kijkt een aflevering van de fabeltjeskrant. In de literaire wereld is het volkomen normaal dat dieren kunnen praten. Zou het dan ook niet normaal zijn, dat er een God is, die mij kent, die mij beter kent dan ik mijzelf ken. Die mij doorgrondt, stond in de gelezen psalmtekst. Die mij "weet" stond in de gezongen versie. Ik heb daar niet zo'n probleem mee.

III Lied van Gij en ik

Mijn God, ik weet niet wie Gij zijt,
maar wel dat Gij niet zijt een god
naar mensentrant.
Ondenikbaar beeldloos Gij,
niet -Gij als gij en ik in mensentaal-
toch ik en Gij.

Gezegend Gij wiens wezen is
dat ik U niet doorgronden kan
en Gij mij wel.
Die zo zijt dat geen naam U past
en alle licht een verre schijn
goud klatergoud.

En alles niets. Een stameling van stomheid
zijt Gij in mijn mond
als ik U zing.

Maar niets of alles, eeuwig nu
zijn onvervreembaar Gij in mij
en ik in U.

Gedachten over het Lied van Gij en ik. (Verzameld Liedboek 231)

Het grootste raadsel van ons geloof is toch wel de vraag: Wie is God?

Daardoor is wat wij hier doen: samenkomen en liederen zingen over God, over de Bijbel, nadenken over de Bijbel en Jezus, nadenken over de wereld en onze plaats in de wereld, een raadselachtige bezigheid. Want er zijn geen zekere antwoorden, maar wij kunnen toch ontroerd raken door wat er in liederen en teksten staat. Mijn gevoel roept ja en Amen, maar mijn verstand kan niet alle vragen van een goed antwoord voorzien.

Het lied van Gij en ik biedt dan ook geen zekerheden maar verwoordt een zoektocht. God, ik weet niet wie Gij zijt. Dat is geen conclusie met een punt erachter, want er volgt: , maar ik weet wel dat Gij niet zijt een god naar mensentrant. God is geen held, geen idool. Je bent geen fan van God, God is geen president van de hemelse gewesten en ook geen bestuurder, die alles beveelt en regeert van zware aardbevingen tot de val van ieder haartje.

Maar wat dan? Wat is wel te zeggen? Ondenkbaar en beeldloos is God. Deze Gij is ook een niet-Gij. Niet een Gij zoals wij in onze taal iemand met Gij aanspreken en toch, zegt Oosterhuis: ik en Gij. Zoals ik niet kan doorgronden wie God is, zo kan ik ook mijzelf niet doorgronden. En toch heb ik het gevoel dat Gij mij wel kan doorgronden en voel ik mij daardoor gezegend. Gelukkig dat Gij mij begrijpen kan.

Verder kan ik er niet veel van zeggen, er past geen naam op God, die een duidelijke Naam is, die ons in staat stelt te weten wie God is, wie die Gij is. Alle pogingen zijn schijn. Gij zijt alles niets. Dat is een tegenstrijdige benoeming die ons geen uitweg biedt. Ik weet het niet te zeggen of te zingen. Zo eindigt dit lied met : Maar niets of alles, eeuwig of nu, wat Gij ook is: het hoort in mij en is een onvervreembaar deel van mij. Gij bent in mij en ik ben in U. Wij zijn verbonden. Alleen in mijzelf kan ik jou ontmoeten.

Het is een poging het geworstel woorden te geven van mensen, die zich afvragen: Wie is God, wie is God voor mij?

En het lied heeft een sprankelende melodie gekregen, zodat je zingend kunt vergeten, dat je geen sluitend, zekerheid scheppend, antwoord hebt.